

B. ZAHRANIČNÍ.

Plán německo-rakouské celní unie. — Stanovisko Československa a jednotlivých mocí. — Soumrak národního socialismu v Německu. — Obtíže námořní dohody. — Římská obilní konference. — Nová vláda v Rumunsku. — Španělská republika. — Mír Irwin-Gandhi a situace v Indii.

Uprostřed března byl politický svět náhle překvapen sensační zprávou, že *Rakousko sjednalo s Německem hospodářský pakt, rovnající se hotové celní unii*. Bylo sice již delší dobu známo, že mezi Rakouskem a Německem se jedná v tomto smyslu, že se pracuje na tak zv. *Anschlusu via facti* vzájemným přizpůsobováním zákonodárství, správy i národního hospodářství, ale viditelné výsledky této práce neopravňovaly zvláštní obavy. Spíše naopak ukazovaly se přitom všechny reální potíže rakousko-německého spojení. Struktura obou států a celá tradice dosavadního života politického i hospodářského a kulturního jsou jiné, takže splynutí, vypadající ideálně jako heslo, jako národní cíl, představuje ve skutečnosti těžký problém. Právě v poslední době, kdy v Rakousku přišla znovu k veslu vláda *Schoberova*, státníka, který se osvědčoval dobrým Rakušanem, zdálo se nebezpečí *Anschlusu* naprosto neaktuální. Návštěva říšského ministra dra. Curtia nevyznamenala se svým rázem nijak z obvyklých projevů mezinárodní zdvořilosti a byla také oficiálně v tomto smyslu na všech interesovaných místech líčena. Přesto musil svět přijmouti pakt mezi oběma německými státy tak, jak se podával: jako *politický čin prvního řádu*, znamenající první krok k úplnému sjednocení. Metoda dosavadního jednání byla tu úplně změněna. Místo drobné práce, která se nedatila pro spoustu místních a speciálních nesnází, provedl se *zásadní obrat*, bylo rozhodnuto zrušiti celní hranici, sjednotit hospodářský režim a právě naopak jen jako opatření přechodné a výjimečné zavést zvláštní opatření na ochranu určitých ohrožených zájmů a odvětví. Bylo na první pohled zřejmo, že tu jde o velikou politickou iniciativu, která musila býti podnícena z Berlína. Kancléř *Brüning*, který je vlastním správcem nynější německé zahraniční politiky, snaží se vésti Německo cestou nejmenšího odporu k jeho předešlé velikosti a soudí patrně, že ta vede přes Rakousko. Jako *katolík* má blíže k Jihoněmcům, neobává se těch vnitropolitických důsledků *Anschlusu*, které mohou odstrašovat severoněmecké protestanty. Pro světový názor a politické posice Centra znamená připojení Rakouska posílení a zajištění trvalé převahy nad junkerstvem. Výhody rakousko-německého paktu pro říši, vedenou politiky Centra a demokracie, jsou nesporné. Nikdo však neočekával, že by říšská vláda rozhodla se ke skutku tak dalekosáhlému, aniž před tím kdekoli sondovala, jak to bude na Evropu působit. Bylo zcela nepravděpodobno, že by se Německo již dnes odhodlávalo zas k takovéto politice hotových událostí, k takové metodě překvapujících ofensív.

Odezva nemohla nechat na sebe čekat. Jediný pohled na mapu poučí, že nejvíce ohroženo je tu ve svých životních zájmech Československo. Rakousko-německý plán má ovšem ráz hospodářský, první etapa *Anschlusu* je *celní jednota*. Německo si přeje, aby celý plán byl posuzován naivně právě jen jako takový, jako hospodářské opatření, které má přinést východisko z nouze nejenom pro oba státy přímo účastněné, nýbrž pro celou střední Evropu. Chce přesvědčiti zejména právě sousedy, že věc je myšlena k jejich vlastnímu prospěchu. Kdybychom mohli zůstat jen při hospodářském posuzování věci, nebylo by ovšem proti organisování většího celního území v naší zeměpisné oblasti žádných námitek. Ale kdyby Německo mělo jen takový odborný úmysl, *nebylo by musilo jej tajit* a překvapovat nás hotovou úmluvou jen obou německých činitelů, kteří tak vnucují ostatním určitou orientaci. Chtě nechtě musí věc mít svou politickou stránku a Československo je právě tím státem, který před ní naprosto nemůže zavírat oči. Celní a hospodářské unie mohou býti politicky nevinné jen tenkrát, sjednávají-li se mezi státy *přibližně stejné síly*. Unie velkého Německa s rozptýlenými, malými státními útvary střeoevropskými, jichž politické zájmy jsou diferencovány, není nic jiného, nežli ustavení německé hegemonie, nežli germánská Mitteleuropa. Proto odpověď z Československa mohla býti jen zcela jednoznačná a spontánní: *odmítnutí*. Bezprostřední výhody, které by naše vyvinuté hospodářství

mohlo čerpat z otevření velkého německého trhu, nemohou vyvážit ten fakt, že bychom byli zbaveni jakékoli samostatnosti v politice hospodářské i obecné, poněvadž zde by přirozeně musila být rozhodující vůle největšího celku. — Ale Československo není na štěstí jediným státem, který je rakousko-německou unií životně ohrožen. Francie, třeba nebyla tak obklíčena, je stejně dotčena a nemůže o nic snáze připustit vznik Velkoněmecka. Přestala by být velmocí tím okamžikem, jakmile by Německo stalo se pánem v srdci Evropy, nemohla by udržet nadále nic z plodů svého vítězství, před dvanácti lety tak draze zaplaceného. Francie nepotřebovala také dlouhého výkladu, aby pochopila nebezpečí a zakročila ve Vídni, upozorňujíc na zřejmé porušení závazků mírových smluv a speciálně závazku sanačního protokolu ze dne 4. října 1922. Rakousko není oprávněno zcizovat svou nezávislost po žádné stránce a Německo je povinno respektovat rakouskou samostatnost. Němci předvíдали ovšem námitky tohoto druhu a snažili se vypracovati celní pakt formálně tak pečlivě, aby nenarážel na žádný z paragrafů, které je možno proti němu citovat. Před forem Společnosti národů a po případě před haagským soudem budou mít příležitost právnicky své stanovisko obhajovat. Našemu nároku, aby povolané instance rakousko-německý postup prozkoumaly, nemohli se v Berlíně ani ve Vídni ubrániti. — Anglie přidala se tu okamžitě k Francii, jsouc si vědoma neobyčejného dosahu věci. Pro ni je otázka ovšem složitější. Po stránce hospodářské měla Anglie vždycky námitky proti každému režimu preferenčních a celních unií. Přeje si obnovení svobodného obchodu. Spojení Rakouska a Německa znamenalo by v prvé řadě zvýšení rakouského tarifu na úroveň německou a tudíž další omezení vyhlídek anglického exportu. Německo usiluje však dále o připoutání agrárních států střední a jihovýchodní Evropy ku svému svazku tak aby si zajistilo výhradní trh této oblasti. Za to musilo by poskytnouti agrární produkci těchto států přednostní postavení na svém trhu zemědělských plodin. To se dotýká velmi citelně anglosaských zámořských producentů obilí, kteří dosud byli hlavními dodavateli Německa. Obchodní smlouvy, které jsou založeny dosud vesměs na doložce o nejvyšších výhodách, opravňují protest států, které by tím byly poškozeny a tak ocitají se Kanada a Spojené státy severoamerické, i Argentina, v řadě odpůrců německého plánu. Proti celní unii není podle mezinárodního práva možno činiti námitky, jako proti pouhé regionální úmluvě, pokud se tedy Němci omezí na celní unii říšsko-rakouskou, nemusí se obávat, že by se jim formálně se strany zámořských států činily překážky. Ale věc je příliš vážná, než aby se mohlo zůstati při formalitách. I anglosaské velmoci musí ve věci vidět především záležitost nesmírného politického dosahu. Běží o zásadní rozhodnutí, zda možno připustit hospodářskou reorganizaci střední Evropy na těchto podkladech, které vedou k německé mocenské převaze. Zdá se, že hospodářské reorganizaci nelze se vyhnout, poněvadž agrární státy nemohou za daných poměrů vydržet zámořskou konkurenci vypadávají pro svou nízkou životní úroveň z evropského konsumu, čímž způsobují zas krizi odbytu průmyslového. Jugoslavie a Rumunsko jsou právě proto přes všechny politické námitky, stejně jako Maďarsko, lákány německými nabídkami. Po té stránce nesmíme se klamati. Československá a francouzská politika jsou proto rozhodnuty pracovati proti úzce nacionálnímu egoistickému plánu německému plánem širším, který by přinášel definitivní výsledky hospodářské a byl při tom prost politické příchuti. Tento plán může být založen pouze na vybudování bloku malých států evropského jihovýchodu pod vedením Francie, který by teprve pak na podkladě úplné rovnosti mohl vyjednávat o kooperaci s průmyslovým blokem německým. Není pochyby, že věc bude se musit státi předmětem nejen teoretického studia, nýbrž praktického politického jednání v nejbližší schůzi evropského výboru a že sem bude musit být přenesena váha celé věci, která pouhým formálně-technickým zkoumáním ve schůzi Rady Společnosti národů nebo před nějakou odbornou instancí se rozřešiti nemůže. Anglická vláda přála si zahájit nezávazné jednání s Němci ještě před schůzí Společnosti národů, ale tento plán musil přirozeně vzbuditi ve Francii nedůvěru, poněvadž je nejprve třeba připravit se mezi spojenci, nežli bude možno navázati kontakt s Němci, kteří se pokusili je překvapiti.

Nelze pouštět se zřetele při těchto mezinárodních úvahách vnitropolitickou situaci v Německu,

ač by nebylo jistě správné vykládati událost tak dalekosáhlou prostým zřetelem na imponování domácímú nacionalismu. Kancléř Brüning nepodnikl jistě svou vídeňskou akci pouze k vůli tomu, aby vzal Hitlerovi a Hugenbergovi vítr s plachet. Na druhé straně je však jisto, že volil se stanoviska vnitřní politiky výtečně psychologický okamžik. Z *národního socialismu* jevílo se již právě jistě rozčarování, když takový důkaz pevného národního vedení, jakým je plán rakousko-německé celní unie, přišel, aby přebral pravici všechny seriosnější živly. Hitleriánství, které se dobrovolně stalo ze strany nacionalistickou sektou, opustilo parlamentní půdu a organizovalo se na podkladě výlučně bojovném, propadá nyní osudu všech takovýchto extrémních lnutí. Zklamaní stoupenci počínají všude větřit zradu a obracet se jedni proti druhým. *Pretoriáni Hitlerovi*, představovaní tak zv. údernými oddily, *vzbouřili se v Berlíně* pro osobní změnu ve velení a došlo k hotovému schismatu, který v jednom okamžiku hrozil postavití všechny severoněmecké organizace proti jižním. Vůdci podařilo se sice zachrániti jeho autoritu ve vedení, hlavně díky tomu, že disponuje pokladnou strany, ale přesto je tu již trhlinka, právě ti nejradikálnější obracejí se proti němu, poněvadž se jim musí zdáti nečinným a trpným. V takovém podniku je třeba dosáhnouti rychlých a podnikavých úspěchů, jinak se musí dostaviti *demoralisace*. Vládu nebezpečí pravého bolševismu jen posílilo, ostatní strany, i se sociálními demokraty, musily jí poskytnouti ochrannou lhůtu a právo na mimořádná opatření. Říšský sněm uchýlil se na půlroční prázdniny, ponechávaje Brüningovi docela volnou ruku. Občanské svobody v Německu patří již dokonale minulosti, ale republika je zachráněna a může kdykoli ztracený terén znovu nabýti.

Mezinárodní veřejnost byla proto německým podnětem tak překvapena a uvedena ve zmatek, že všechna pozornost byla obrácena právě docela jiným směrem — k *akci odzbrojovací*, speciálně k námořní dohodě francouzsko-italské. Zdálo se, že nesmírné potíže dorozumění mezi Francouzi a Mussolinim podařilo se překonati a že cesta ku světové odzbrojovací konferenci je uvolněna za nejlepších auspicií, když v tom začalo stylisování dohody vážnout a obtíže, které se s počátku líčily jen jako by byly zcela technického rázu, nabývaly zase zásadního významu. Dohoda spočívala v prvé řadě na absolutní přestávce v pokračování námořní vyzbroje až do roku 1936. Na tom je také založen starší pakt londýnský, sjednaný mezi Anglií, Amerikou a Japanem. Francie dokazuje však nyní, že tato zásada nemůže se týkati *nahražování starých jednotek novými*, nýbrž pouze dalších stavebních programů. Ale poněvadž právě francouzské loďstvo má velkou řadu zastaralých jednotek, byly by jejich nahražením novostavbami do značné míry přesunuty dosavadní mocenské poměry. *Italie*, která má *loďstvo modernisované*, vidí se těmito plány poškozena a také Anglie, která se chce vyhnouti jakýmkoli novým výdajům na zbrojení. Mezi spojenci vzniklo z toho jakési rozladění, které ovšem není příznivo zaujetí jednotné fronty vůči německému postupu.

Hospodářsky byly právě projednávány otázky, jichž se dotýká rakousko-německý plán na tak zv. *obilní konferenci v Římě*. Bylo to pokračování nedávné konference pařížské, která se zaměřovala otázkou spotřebování nahromaděných zásob z předešlé sklizně. Je to akce, odehrávající se v rámci hospodářského úsilí Společnosti národů, v rámci obecném, světovém. Bez dohody se zámořskými dovozci není právě možno otázku zemědělské produkce a spotřeby rozřešiti. Bojovně nikdo se proti těmto státním neodvází vystoupiti. Ani Německo, které je horlivě pro režim preferenční, nemohlo by jej povoliti, kdyby se setkalo s rozhodným odporem amerických producentů, poněvadž má v těchto zemích mnohem větší trh pro své průmyslové výrobky, nežli jakým v dohledné době může se státi evropský jihovýchod. *Velcí obilní producenti*, jichž modernější zařízení a přírodní podmínky umožňují účinnou konkurenci proti bližším, ale primitivním producentům evropským, nechtěli až dosud ani slyšet, že by se v celním režimu mohla povoliti strádajícím Maďarům, Jihoslovánům a Rumunům nějaká přednost. Zdá se však, že se přece jen *podařilo v průběhu římského jednání přesvědčiti je o katastrofálním stavu středoevropského hospodářství*, k jehož nápravě měli by ve vlastním dobře pochopeném zájmu přispěti. Bylo povoleno aspoň pod titulem nouzových opatření zvláštní jednání mezi interesovanými státy o případné preference při obilním dovozu z postiženého evropského jihovýchodu. Toto usnesení možno

vykládati optimisticky i se zřetelem na jednání, které se bude konati v evropském výboru z podnětu rakousko-německé celní unie.

V Rumunsku byla vládní krize již dlouho latentní. Vláda zemědělské strany má sice naprostou většinu v parlamentě a může se opírat nesporně také o důvěru většiny obyvatelstva, které je z osmdesáti procent zemědělské, ale hospodářský význam živlů, soustředěných ve straně liberální, nelze naprosto posuzovati jen podle parlamentního zastoupení. Po návratu krále Carola a zejména po smrti starého vůdce liberálů *Vintily Bratianu* octla se otázka vytvoření velké koncentrační vlády v popředí. Vůdce agrárníků Maniu odstoupil a ponechal předsednictví dosavadnímu ministru zahraničních věcí Mironescovi, zřejmě z toho důvodu, aby se připravoval přechod k nové vládě. Vedením takové politické koncentrace nemůže být v Rumunsku pověřen nikdo jiný nežli *Titulescu*, nynější velvyslanec v Londýně, jehož autorita v zemi i v zahraničí přesahuje každou jinou. Tento státník nechtěl se však předčasně angažovat a setrval v cizině. Nyní, kdy situace stala se svrchovaně vážnou jak pro obtíže uvnitř státu, tak pro velké problémy, nadhozené v zahraničí, odhodlává se *Titulescu* převzít odpovědnost a sestavit koaliční kabinet. Ohlašuje se, že *Mironescu* zůstane v nové vládě jako ministr zahraničních věcí, což by zajišťovalo kontinuitu politického kursu a jednotu Malé dohody, která je tentokrát svolána předčasně ku konferenci, aby se připravil postup na jednání v Ženevě.

Španělská revoluce, která byla latentní již od posledních let diktatury *Primo de Riverovy* a která dosud neměla úspěchu v ojedinělých vzpourách posádek a universit, zvítězila náhle naprosto legálním a pokojným způsobem — v obecních volbách. Vláda sama prohlásila je za plebiscit, jímž národ projeví svoje pravé smýšlení, domnívala se však, že se tu uplatní převaha konservativního venkova nad revoluční agitací zamořenými městy. Kromě nejmenších obcí s jednotnou kandidátkou sestavovanou pod vlivem místních úřadů, dopadly však volby všude velkou převahou ve prospěch stran republikánských a socialistických. Král byl patrně sám upřímně překvapen tímto výsledkem. Právě proto reagoval spontánně a rychle odchodem ze země — aby nepřekážel úplně svobodnému utváření poměrů ve státě. Není to abdikace, poněvadž monarchistická doktrína nepřipouští resignaci kromě pod fyzickým nátlakem, ale republikánská vláda soudí, že není nebezpečí reakce. Vůdcové revolučního hnutí přestěhovali se prostě z vězení — které nebylo nikterak kruté — do ministerských paláců a lid celkem zachovává kázeň a klid. Vláda je plna důvěry i v řešení těžkých vnitřních problémů, které jí vznikají z regionalismu i současných obtíží hospodářských a sociálních.

Úmluva, ke které dospěl *Mahatma Gandhi* s místokrálem *lordem Irwinem* o zastavení kampaně občanské neposlušnosti, musila být schválena indickým národním kongresem, který se sešel koncem března v *Karachi*. Při nesporné autoritě indického proroka nebylo pochyby, že plenum úmluvu schválí, ale síla krajních živlů v národním hnutí ukázala se větší nežli se leckde očekávalo. Zejména mládež podléhá silně vlivům leninským a není nakloněna učení o trpném odporu. *Gandhi* musil pohroziti nejen odchodem z politického života, nýbrž přímo sebevraždou ze sklamaní nad nevděkem národa, aby své politické protivníky vyhodil ze sedla. Za to byl však jeho úspěch tím pronikavější, bylo mu ponecháno úplně na vůli, aby si vybral své spolupracovníky a jednal dále s Angličany s absolutní plnou mocí. Jde nyní o to ustaviti druhou indickou konferenci, která by na podkladě prací zimní konference londýnské uvedla novou ústavu v život. V Anglii panují obavy, že za účasti nacionalistů bude konference radikalizována a že vláda povolí dále emancipačním snahám Indů a pustí z rukou i ty poslední záruky, které si v Londýně vyhradila. Kongres v *Karachi* stanovil také opravdu, třeba jen ve formě přání a programových cílů, nárok na úplnou samostatnost, setrvání ve svazku s Anglií a ostatními dominiony, má být zcela dobrovolné. Angličtí konservativci odmítali proto jednání se svaradžisty a účast na konferenci, která se měla sejíti v Indii v *Simle*. Nyní byla definitivně stanovena zase pro Londýn a *Baldwinovi* a mírnějším vůdcům konservativců se podařilo účast strany zajistiti proti agitaci *Chirchillově*, který se k vůli tomu vzdal všech funkcí ve vedení. Anglická posice v Indii není však závislá na pouhých ústavních formulacích, může být udržena a vybudována při

obratném vedení na podkladě věčných svárů a nesnázi mezi Indy samotnými. *Mohamedánské obyvatelstvo* obává se majorisace pod režimem výhradně indickým a sjezd zástupců této mohutné menšiny v *Delhi* vyzněl nyní přímo v jakýsi protest proti neustálému povolování nacionálnímu kongresu. Rasové, náboženské a hospodářské rozpory v Indii nepodařilo se dosud nikomu překlenouti a Gandhi teprve nyní chce k nim obrátiti pozornost. To je však úkol pro celé generace a podle všech známek není tedy odchod Angličanů z Indie nikterak aktuální.

Dr. Rudolf Procházka.

LITERATURA.

DR. FRANZ ADLER: GRUNDRISS DES TSCHECHOSLOWAKISCHEN VERFASSUNGSRECHTES, str. 132, nákladem bratří *Stiepelů* v Liberci, r. 1930, cena Kč 48.—.

Dr. Adler prokázal již několika vědeckými pracemi zvláštní schopnost podati zhuštěně charakteristiky pozitivního ústavního práva a jeho použití v praxi. Poslední Adlerovo dílo jest novým dokladem, jak autor dovede tříditi a rozlišovati věci důležité od méně důležitých, vystihnouti krátce a případně význam směrodatných ustanovení i ústavní praxi, aby na poměrně málo stranách řekl obsahově co nejvíce. Jest těžko nazvati Adlerův spis učebnicí. Způsobem podání je to spíše výborně napsaný přehled a charakteristika ústavního práva a života československého, který má nespornou cenu pro toho, kdo si jinak osvojil jisté znalosti československého práva ústavního, jemuž však nedostává se celkového kritického přehledu této materie, přehledu, který může mít jen odborník práva ústavního. A tento přehled a charakteristiku pod zorným úhlem znalce podává Adlerův spis, umožňuje tak i tomu, kdo není specialistou v oboru ústavního práva, kritický pohled do našeho ústavního zřízení.

Systematika Adlerova spisu přimyká se v celku k systematice naší ústavní listiny. Po úvodu, v němž dotýká se vzniku státu a jeho ústavy a pojednává o pramenech a literatuře československého ústavního práva, přistupuje autor k oddílu nazvanému »Základy státu«. V něm zabývá se státním územím, postavením Podkarpatské Rusi, lidem jako osobním substrátem státu a základy státní organizace. Ve třetím oddílu probírá zákonodárství a vše, co se zákonodárstvím úzce souvisí (volební řád, volební soud, kontrolu zákonodárství ústavním soudem a j.) Čtvrtý díl jedná o »Výkonu« (Vollziehung). Sem spadá nejen výkon v užším smyslu (správa), nýbrž i soudnictví. Autor probírá tu orgány výkonné, zejména zevrubně presidenta republiky a vládu, otázku moci nařizovací, základy správní organizace, parlamentní a právní kontrolu výkonu, zejména kontrolu nejvyšším správním soudem. V páté a poslední části nadepsané »Základní práva občanská« pojednává autor také o ochraně menšin. Kniha končí osobním a věcným rejstříkem.

Adlerův spis není, jak již bylo naznačeno, jen výkladem pozitivního práva. Adler srovnává pozitivní právo se skutečným ústavním životem, konstatuje rozpor praxe s právem, kde takový rozpor je, a dotýká se i otázek, které v odborném písemnictví nejsou jednotně řešeny, zaujímaje k nim vlastní stanovisko.

O některých jednotlivostech dlužno se zmíniti:

Adler má za to (str. 17), že ustanovení § 3 úst. listiny, která stanoví, že guvernér Podkarpatské Rusi je odpovědný také sněmu Podkarpatské Rusi (což naznačuje, že guvernér je odpovědný i vládě) a že president republiky má proti zákonům sněmu Podkarpatské Rusi právo absolutního veta, překročují rámec smlouvy Saint-Germainské. Domnívám se, že tato ustanovení neznamenají porušení smlouvy. Jest jen v duchu ustanovení čl. 10 smlouvy, ve kterém se mluví o »nejširší samosprávě slučitelné s jednotností státu československého«, je-li jednotnost státu československého zaručena jednak určitým dozorem nejvyšších orgánů moci výkonné (vlády nebo presidenta republiky) na činnost představitelů správy Podkarpatské Rusi, jednak vlivem orgánů republiky na zákonodárnou činnost sněmu Podkarpatské Rusi. Takový vliv může být účinně vykonáván nejlépe vetem, a to absolutním. Takové